

Γιουχάρισμα: ένα υποπροϊόν αυταρχικής εκπαίδευσης;¹

ΝΑΤΑΣΑ ΜΕΡΚΟΥΡΗ*

Γιουχάρισμα, λέξη τόσο κακόηχη όσο και η πράξη που σημαίνει. «Αίσοχος! Ντροπή!», «Κατεβείτε απ' τη θυμέλη!». Αυτές και άλλες παρόμοιες -ή και χειρότερες- αποδοκιμασίες ακούγονται κατά καιρούς στο αρχαίο θέατρο της Επιδαύρου κατά τη διάρκεια παραστάσεων αρχαίου δράματος. Μακρά η πορεία ανάλογων αντιδράσεων είτε σε ελληνικές είτε σε ξένες παραγωγές στην Ελλάδα.

Τα αρχαία κείμενα και ο χώρος της Επιδαύρου είναι συνυφασμένα με την ιστορία του ελληνικού πολιτισμού. Εκτός, όμως, από σημεία πολιτισμικής αναφοράς, θεωρούνται επίσης ιερά και όσια. Παράλληλα, στη συνείδηση ορισμένων θεατών ο «δόκιμος» τρόπος αναπαράστασης αρχαίου δράματος ταυτίζεται με εκείνον της απλής αναβίωσης από τις αρχές του προηγούμενου αιώνα. Ένα, δηλαδή, παραστασιακό πρότυπο που λειτουργεί με ισχύ αξιώματος και που συχνά βρήκε μιμητές. Έτσι, παγιώθηκε η άποψη ότι κάθε άλλη σκηνική ερμηνεία είναι εξ ορισμού λανθασμένη και συνιστά, κατά τη γνώμη πολλών, παραστασιακή αυθαιρεσία ή και ασέβεια. Γενιές και γενιές, λοιπόν, θεατών διαμορφώθηκαν θεατρικά μέσα από μια τέτοια παιδεία, με αποτέλεσμα να μην ανέχονται τη διαφορετικότητα και να την απορρίπτουν άκριτα.

Όμως, το αρχαίο δράμα είναι και παγκόσμια πολιτισμική κληρονομιά. Εκατοντάδες ξένοι ερευνητές διεθνώς ερμηνεύουν τα αρχαία κείμενα, γεγονός που προκαλεί περηφάνια, «υπεροψία και μέθη». Είναι υπερφίαλο, λοιπόν, να διεκδικεί κανείς αποκλειστικότητα στο πώς προσεγγίζεται μέσα από την τέχνη του θεάτρου ένα τέτοιας εμβέλειας πολιτισμικό προϊόν. Το θέατρο, όπως και κάθε άλλη μορφή τέχνης, εξελίσσεται μέσα από τον πειραματισμό και το διάλογο με την καθημερινή πραγματικότητα, διάλογο που προωθείται και μέσα από τις σύγχρονες σκηνοθετικές προσεγγίσεις. Δεν μπορεί να σκεφτώ με ποιο σκεπτικό μια κληρή αποδοκιμασία ή προβλητική παρεμβολή θεωρείται δικαίωμα του θεατή, εφόσον όλα αυτά προσγράφονται σε μια «λογοκριτική» παρέμβαση στη δουλειά του σκηνοθέτη. Έπειτα, ο ατεκμηρίωτος χαρακτηρισμός μιας σκηνοθεσίας ως «αδόκιμης» είναι επικίνδυνα αυταρχικός.

Η πρόκληση των παραστάσεων αρχαίου δράματος από το ελληνικό κοινό, κυρίως μετά το 1974, έχει γίνει αντικείμενο ευρύτατων συζητήσεων και επιστημονικής έρευνας. Στο συνέδριο «Αθηνών Διάλογοι» ο καθηγητής Θεατρικών Σπουδών του ΕΚΠΑ Πλάτωνας Μαυρομούστακος στην εισήγησή του «Ideological Parameters in Reactions to Performances of Ancient Greek Drama at the End of the Twentieth Century» ανέλυσε εύστοχα τις ιδεολογικές παραμέτρους που ωθούν το ελληνικό κοινό να αποδοκιμάσει με μεγάλη ένταση σύγχρονες παραστάσεις αρχαίου δράματος κυρίως στην Επιδαύρο.²

Όταν εκπαιδευτικοί και μαθητές συμμετέχουν στην ομαδική καλλιτεχνική διαδικασία, αναπτύσσουν δημοκρατική σκέψη γιατί όλοι εργάζονται με γνώμονα τη δημοκρατική πρακτική

Παραπρέπειά λοιπόν πρόβλημα στην εκπαίδευση των θεατών. Κατ' αναλογία προς τον επαρκή αναγνώστη, υπάρχει ανάγκη να διαμορφώσουμε τον επαρκή θεατή. Το αρχαίο ελληνικό δράμα και οι παραστάσεις του αποτελούν ιδανικό πεδίο από τη μια γιατί είναι οικείο «μάθημα», που όλοι συναντούν στα χρόνια της υποχρεωτικής εκπαίδευσης, έστω και αργά, από την άλλη γιατί πρόκειται για προϊόν δημοκρατίας, για λαϊκό θέαμα, κάτι που στις μέρες μας ισχύει τυπικά μόνο για το σύνολο των πραγματικών και δυνάμει θεατών. Τι έχει μεγαλύτερη σημασία: να συρρέουν όλοι στο θέατρο για να δώσουν το «παρών» ή να κατανοούν όλοι ότι βλέπουν επί σκηνής, άρα να διαλέγονται με το έργο τέχνης; Ακόμα και το πιο απροσπέλαστο.

Ως τώρα έχει γίνει σαφές ότι οι αγκυλώσεις του παρελθόντος και η άγνοια δεν μπορούν να αποτελούν κριτήρια για το σύγχρονο και το μελλοντικό θεατή. Μείζον κεφάλαιο, η γνώση και η παιδεία που προσπαθείται για να κρίνει κανείς μια θεατρική παράσταση ως καλλιτεχνικό γεγονός. Το σχολείο λοιπόν καλείται να καλύψει άλλη μια ανάγκη, εφόσον είναι ο βασικός φορέας γνώσης και κοινωνικοποίησης μέσα από την τέχνη και τον πολιτισμό, που θα βοηθήσει στη διαμόρφωση νέων θεατών. Το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα, σε επίπεδο σχολικών εγχειριδίων, δίνει την αφορμή αλλά δεν εξασφαλίζει την υλοποίηση, ούτε βέβαια και τη συνέχεια.

Μέθοδοι όπως η βιωματική προσέγγιση του αρχαίου δράματος στο σχολείο είναι αποτελεσματικοί. Αδιαμφισβήτητα πλέον, μέσα από την πρακτική του θεάτρου ο μαθητής εκπαιδεύεται στη συλλογικότητα και το διάλογο. Η επαφή με την καλλιτεχνική δημιουργία, ιδίως από την πλευρά του δημιουργού, του παρέχει δρόμους έκφρασης και παρηγοία να σπρίξει τις προτάσεις του. Οι βιωματικές τεχνικές όμως εφαρμόζονται αποσπασματικά, γι' αυτό και συχνά ατελέσφορα. Μαθητικές παραστάσεις αρχαίου δράματος βέβαια παρουσιάζονται ήδη από τη μεταπολιτευση. Όμως πόσοι εκπαιδευτικοί που εμπυχώνουν

μαθητικές θεατρικές ομάδες έχουν επιμορφωθεί ώστε να γνωρίζουν τι σημαίνει σκηνική ερμηνεία ενός αρχαίου δράματος, ποια γνώση του θεατρικού κώδικα και της πρακτικής του θεάτρου απαιτεί η προσπάθεια αυτή, προκειμένου η παράσταση να βρεθεί σε γόνιμο διάλογο με τη σχολική κοινότητα, ακόμα και με την ίδια την κοινωνία;

Έπειτα, ενώ στην Ελλάδα είναι άγνωστη γη, στη διεθνή κοινότητα αποτελεί ήδη πεδίο έρευνας: Σε προγράμματα θεατρικής παιδείας, σε εκπαιδευτικούς και μαθητές παρέχεται, μέσα από συστηματική επιμόρφωση, η θεωρητική γνώση και τα εργαλεία, ώστε όλη η εκπαιδευτική κοινότητα να αποκτήσει τα απαραίτητα αισθητικά κριτήρια ανάλυσης και αξιολόγησης μιας παράστασης. Ταυτόχρονα οι ενδιαφερόμενοι παρακολουθούν και ενημερώνονται για την τρέχουσα θεατρική δραστηριότητα. Αυτονόητα προκύπτει ότι ο μαθητής που σήμερα διαθέτει στέρεη θεωρητική γνώση και τα κατάλληλα εργαλεία, εξελίσσεται αύριο σε ψυχραίο θεατή, χωρίς καχυποψία και ιδεολογικά βάρη να συμπαρασύρουν την κρίση του. Και δεν επιτρέπει αυτά τα κριτήρια να πλαгиολογούνται από όρους της θηκής, θρησκευτικής και μη, ή όρους συναισθηματικούς.

Για να συνοψίσουμε, όταν εκπαιδευτικοί και μαθητές συμμετέχουν στην ομαδική καλλιτεχνική διαδικασία, αναπτύσσουν δημοκρατική σκέψη γιατί όλοι εργάζονται με γνώμονα τη δημοκρατική πρακτική. Μαθαίνοντας να ακούει κανείς με νηφαλιότητα, να κατανοεί πλήρως και να αξιολογεί τεκμηριωμένα κάθε πρόταση, εκπαιδεύεται στην υπεύθυνη αντιμετώπιση οποιουδήποτε ζητήματος αφορά την ομάδα, το σύνολο. Η εκπαίδευση της κοινότητας, βέβαια, αποκλείει εξ ορισμού την προχειρότητα και την επιπόλαιη αντιμετώπιση. Γι' αυτό και οφείλει να βασίζεται σε σοβαρό σχεδιασμό και όχι σε κινήσεις εντυπωσιασμού.

Είναι ενθαρρυντικό το γεγονός ότι ο παραπάνω προβληματισμός σχετίζει με τους νέους θεατές αποτελεί μία από τις τέσσερις θεματικές ενότητες του επόμενου παγκόσμιου συνεδρίου για το θέατρο στην Εκπαίδευση. Αν μη τι άλλο, σηματοδοτείται διεθνώς στροφή προς μια εκπαίδευση που επιδιώκει να είναι ουσιαστικά συμμετοχική.

Όσο λοιπόν το θέατρο συνομιλεί με την κοινωνία και η τέχνη συμπορεύεται με την πολιτική σκέψη μέσα στο σχολείο, διδάσκεται ενεργά η δημοκρατία. Η σκηνική ερμηνεία του αρχαίου δράματος, ένα τρόπος «παιδείας» των πολιτών σε συνθήκες δημοκρατίας, δε σταματά όταν οβήνουν τα φώτα του θεάτρου. Συνεχίζει να διαλέγεται με τους θεατές - μέλη μιας κοινωνίας. Πατί οι μαθητές ως νέοι θεατές να αποκλειστούν από νωρίς από αυτή τη συζήτηση, ιδίως σε μια κοινωνία σε κρίση;

1. Το παρόν κείμενο βασίζεται σε άρθρο που δημοσιεύτηκε στο περιοδικό Αθήναζε (2009), τ.26, 21-3.

2. Το πλήρες κείμενο στα αγγλικά έχει αναρτηθεί στο ηλεκτρονικό περιοδικό του συνεδρίου www.athensdialogues.org/e-journal (ενότητα Logos & Art).

* Η Νάτσα Μερκούρη είναι φιλόλογος στην ιδιωτική εκπαίδευση (<http://blogs.sch.gr/anmerkouri/>)